

บทคัดย่อ

แม้กรอบแนวคิดของการสร้างประชาคมประชาคมอาเซียนให้มีความสำคัญกับการพึ่งพิงอิงกัน ในทางเศรษฐกิจ การสร้างคุณค่าร่วม อัตลักษณ์ร่วม และความเป็นพลเมืองอาเซียน ทว่ากลไกของทั้ง อาเซียนในระดับรัฐต่อรัฐ (interstate relations) หรืออาเซียนจากข้างบน (ASEAN from above) กลับ ไม่ตอบโจทยดังกล่าว ยิ่งไปกว่านั้น ความพยายามของรัฐไทยในการนำเอาเศรษฐกิจนอกระบบทั้งหมดเข้ามา อยู่ในระบบที่ถูกบริหารจัดการโดยภาครัฐด้วยแนวคิดของการควบคุมแรงงานข้ามชาติภายใต้กรอบคิด ทางการเมืองของรัฐ ที่กระทำผ่านระบบกฎหมาย โดยใช้รูปแบบการจ้างแรงงานเวียดนามในระบบ MOU กลับซึ่งไม่สอดคล้องกับการจ้างงานในโลกสมัยใหม่ ลักษณะและการแข่งขันในอุตสาหกรรมเครื่องนุ่งห่ม ของไทย และลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวเวียดนาม ทั้งเป็นการยากต่อการบรรลุ ปรากฏการณ์ ความร่วมมือของประชาคมอาเซียนด้านแรงงานเช่นกัน ในแง่นี้ อาเซียนจากข้างล่างควรเป็นปฏิบัติการที่ เป็นทางเลือกใหม่ เพราะมีความสอดคล้องกับทฤษฎีด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองของแรงงานข้ามชาติที่ให้ความสำคัญกับพลังและอำนาจของคนธรรมดาในการเป็นผู้แสดงทางเศรษฐกิจและการเมืองที่สำคัญ ที่ ไม่ได้อยู่ในกฎเกณฑ์ของรัฐ แต่ก็ยังสามารถเอาตัวรอดและสร้างสรรค์ระเบียบทางสังคมของเศรษฐกิจนอกระบบได้

ดังนั้น ด้วยการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณาข้ามชาติ ที่มีการเก็บข้อมูลในเชิงพหุพื้นที่ (multi-sited) ในพื้นที่ที่มีลักษณะความเป็นย่าน (neighborhood) ได้แก่ “หล่างถายลาน” (Làng Thái Lan - หมู่บ้านไทยแลนด์) ในอำเภอวังจาง จังหวัดหนองคาย เวียดนาม อำเภอสว่าง และเขตอำเภอสงบ จังหวัด สันติ ประเทศไทย ตลอดจนใช้การร่วมเดินทางข้ามแดนร่วมกับนายหน้าและแรงงานชาวเวียดนาม และการสนทนาในชีวิตประจำวันกับผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งได้ดำเนินการตั้งแต่เดือนมีนาคม 2019 จนถึงเมษายน 2020 อย่างไรก็ดี นักวิจัยยังคงรักษาความสัมพันธ์และรับทราบความเคลื่อนไหวของแรงงานและชาวบ้านที่อยู่ใน พื้นที่วิจัยจนถึงปัจจุบัน งานวิจัยชิ้นนี้พยายามศึกษาเศรษฐกิจนอกระบบที่ยึดโยงอยู่ในเครือข่ายข้ามชาติ ของแรงงานชาวเวียดนามในประเทศไทย ที่ถูกสร้างจากความสัมพันธ์แบบเครือญาติระหว่าง “ชาวเวียดนาม เกี่ยวในประเทศไทย” (ชาวเวียดนามอพยพ ส่วนใหญ่ได้สัญชาติไทยแล้วตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990) กับชาว “เวียดนามเกี่ยวไทยเชื้อ” (ชาวเวียดนามที่เคยอยู่ในประเทศไทย และได้อพยพกลับประเทศเวียดนามเมื่อช่วง ปี 1963-5) เครือข่ายดังกล่าวมีบทบาทสำคัญต่อการส่งออกแรงงานเวียดนามมาทำงานนอกระบบใน ประเทศไทย อีกทั้งเครือข่ายนี้มีความเป็นพลวัต ซึ่งต่อมาได้พัฒนาและสร้างกลุ่มใหม่ๆ ที่ยึดโยงไว้กับความ เป็นญาติและความเป็นย่าน (neighborhood) ทั้งยังเชื่อมโยงกับกลุ่มภายนอกอื่นๆ อีก

แน่นอนว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจนอกระบบของแรงงานข้ามชาติชาวเวียดนามก็ได้ถูกยึดโยงไว้ใน เครือข่ายเหล่านี้ ยิ่งไปกว่านั้น การสร้างและพัฒนาระเบียบการจัดการแรงงานในเครือข่ายดังกล่าว ได้ กระทำการผ่านการสร้างกลไกเชิงสถาบันและบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมในการจัดการแรงงาน ที่ทำให้การ จัดการแรงงานครอบคลุมมิติทางเศรษฐกิจ (การรักษาสถานภาพของแรงงานนอกระบบไม่ให้หยุดชะงัก) มิติทางสังคม (การช่วยเหลือเกื้อกูล/สวัสดิการ) มิติทางวัฒนธรรม (ปฏิบัติการความเป็นไทย สร้างอัต

ลักษณะทางวัฒนธรรม และวัฒนธรรมการย้ายถิ่น) มิติด้านความมั่นคงของมนุษย์ (มีปัจจัยสี่และมีความปลอดภัย) และมิติด้านมนุษยธรรม (รู้สึกถึงความเป็นคน ไม่ใช่เป็นแค่แรงงานและความเป็นอื่น) ระเบียบดังกล่าวมีความแตกต่างจากกฎระเบียบของการควบคุมแรงงานต่างชาติของรัฐบาลไทย ทั้งยังเกี่ยวพันกับเศรษฐกิจในระบบในเชิงโครงสร้างอีกด้วย จึงกล่าวได้ว่า การจัดการแรงงานข้ามชาติชาวเวียดนามในเศรษฐกิจนอกระบบที่ดำรงอยู่ได้นั้นเป็นการจัดการที่ใช้การตลาดและสังคมข้ามชาตินำรัฐ

ที่สำคัญ เครือข่ายข้างต้นยังเป็นแหล่งรวมของอำนาจรูปแบบต่างๆ ที่เป็นเงื่อนไขให้เกิดเศรษฐกิจแห่งความหวัง ที่ซึ่งการสร้าง สะสมและแปลงเป็นทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมได้มาเติมเต็มอุดมคติที่แสดงอัตลักษณ์ของแรงงาน (Ideals Expressing Identities) ชาวเวียดนาม ซึ่งเราอาจมองในฐานะที่เป็นทุนได้อีกเช่นกัน ได้แก่ ความสามารถของปัจเจก (ต่าย - tài) (ทุนมนุษย์และทุนทางเศรษฐกิจ) ศีลธรรม/คุณธรรม (ดึก - đức) (ทุนทางวัฒนธรรม) ความมั่งคั่ง การแบ่งปันและการอวยพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (โหล่ - lộc) (ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม) ความสุขของครอบครัว (ฟุก - phúc) (ทุนมนุษย์และทุนทางสังคม) และการมีสุขภาพดีและอายุยืน (เถาะ - thọ) (ผลลัพธ์ของการจัดการทุนทุกประเภทอย่างสมดุล) ในอีกนัยหนึ่ง มันคือกลยุทธ์เชิงสาร์ตละ (Strategic Essentialism) นอกจากนี้ พวกเขาสร้างอัตลักษณ์ใหม่ ด้วยการปฏิบัติความเป็นไทย สิ่งนี้สามารถวิเคราะห์ได้ในแง่ที่เป็นกลยุทธ์ของพวกเขา เศรษฐกิจของความรู้ อัตลักษณ์ลูกผสม และพื้นที่วัฒนธรรม

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยนี้จึงพบว่าการส่งกลับ (remittance) ไม่ใช่แค่เพียงการส่งกลับเงิน (money remittance) ที่แสดงออกซึ่งความสามารถ (ต่าย) ทว่ายังส่งกลับทางสังคมและวัฒนธรรม คือ ดึก ฟุก โหล่ และเถาะ กระบวนการของการแปลงทุนทางเศรษฐกิจให้เป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อความมั่นคงในชีวิตดังกล่าว คือบทสะท้อนเป้าหมายของชีวิตในเชิงสังคมและวัฒนธรรม ผ่านการสร้างอุดมคติที่แสดงอัตลักษณ์ห้าประการข้างต้น ทุนเหล่านี้สนับสนุนให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคม และการสร้างความเท่าเทียมกันทางเพศ ทว่าโครงสร้างของครอบครัวของชาวเวียดนามเหนือ ซึ่งไม่ถูกสั่นคลอนเพราะการย้ายถิ่น เพราะการมีอำนาจที่เพิ่มขึ้นของผู้หญิงที่เท่าเทียมหรือมากกว่ากับผู้ชาย ทั้งนี้เพราะประสบการณ์ในชีวิตข้ามแดนของผู้ชาย ทำให้พวกเขามีโลกทัศน์ที่เปิดกว้าง ยอมรับความเท่าเทียมกันทางเพศ

ABSTRACT

Despite the ASEAN Community construction's emphasis on economic interdependencies, ASEAN citizenship, shared values, and identities, the ASEAN mechanisms at the level of interstate relations or seeing "ASEAN from above" alone cannot accomplish such a concept. Furthermore, under the notion of controlling transnational migrants in the national framework through a legal system, the Thai state attempts to designate all informal sectors' activities to its formally administrated government divisions. In practice, the Thai government uses MOU to manage and control its Vietnamese migrants. Notwithstanding its incompatibility with the modern world employment approach and the competitive aspects of Thailand's garment industry and these migrants' social and cultural aspects. Hence, the implementation of MOU is far from adhering to the ASEAN declarations on labor migration. These shortcomings open up an alternative effort to studying ASEAN's transnational migrant laborers using the bottom-up analysis. The former concept does not fit in the notion of the political economy of transnational migration, which focuses on the power of ordinary people deemed as important economic and political actors. Although transnational migration is legally under the state's control, the migrants strategically survive and create the informal economy's social orders.

The researchers conducted transnational multi-sited ethnography fieldwork in *Làng Thái Lan* in a district of Thanh Hóa Province, Vietnam, and Thailand's Swang and *Sagoum* districts². By joining a two-day journey of Vietnamese migrants and brokers from Thanh Hóa province to the Laos-Thailand border, the researchers inserted themselves into the informants' everyday lives. The fieldwork started in March 2019 and culminated in April 2020. However, the researchers continued to keep in touch and develop warm relationships with the group. This research attempts to study the informal economy embedded in the transnational Vietnamese Migrants in Thailand accomplished through its kinship network of *Việt Kiều*s (Vietnamese refugees who acquired Thai citizenship in the 1990s) and *Việt Kiều Hội Hương*s (Vietnamese who used to live in Thailand and migrated back to Vietnam during 1963-5). This network plays a vital role in exporting Vietnamese

² The names of these two districts in Thailand are alias.

migrants into Thailand's informal industries. This network's dynamic characteristic embedded in kinship, neighborliness and neighborhood relations has caused new groups to develop and expand further from its usual circle.

Rooted in this network are economic activities in the informal sectors through its channels of order construction, institutional mechanisms, and cultural norms of labor management. These activities encompass several dimensions in each migrant's economic (job security), social (reciprocity and welfare), cultural (adapting Thai culture, constructing migrating culture), human security (personal safety), and humanity (liberty and not considering otherness). Although these orders structurally support the formal economy, they are contrary to the state's foreign migrant laborers' administrative laws. Moreover, in Vietnamese labor-management, the informal sector leads over the state in keeping its workers.

Crucial in this network is its accumulative capacity to produce power in various forms. In addition, it is the condition of emerging the economy of hope stimulating wealth accumulation and conversion. These are the conditions for fulfilling the economic, cultural, and social capitals. These capitals fulfill the ideals expressing the Vietnamese migrant laborers' identities. These ideals are; individual ability (tài) (human and economic capitals), morality (đức) (cultural capital), prosperity, sharing and blessing from the spirits (lộc) (social and cultural capitals), family happiness (phúc) (human and social capitals), and good health and longevity (thọ) (the results of well-balanced all capitals). In other words, this can be seen as migrants' strategic essentialism. In addition, they construct new identity by practicing Thainess considering as migrants' strategy, economy of knowledge, hybrid identity as well as cultural space.

This research found out that migrant workers' remittances do not merely mean economic expressing migrants' ability (tài) but also improve their social and cultural domains (đức, phúc, lộc, thọ). The processes of economic, social, and cultural capital conversions for life security indicates the cultural and social life goals seen through practicing the five ideals expressing identities mentioned above. These capitals shape new social orders and gender equality in the Northern Vietnamese traditions of adhering to the patriarchal family structure. However, despite the Vietnamese-migrant-wives' enhanced

economic power and husbands' international experience, which allows them to be broad-minded and tolerant of gender equality, its traditional family structures remained intact.